

Kis Rebeka

jogballgató (PTE ÁJK), az ÓNSZ Elméleti-történeti Tagozatának tagja

Gondolatok a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésről a magyar büntetés-végrehajtási rendszer tükrében

I. Bevezetés

A strasbourgi székhelyű Emberi Jogok Európai Bírósága elmarasztalta hazánkat a Magyar László kontra Magyarország ügyben, kimondva a hazánk által is elfogadott és törvényben kihirdetett Emberi Jogok Európai Egyezményének megsértését. Az egyezmény sérelmét egy olyan intézményre alapozta, amely számos társadalmi és jogi vita alapját képezi. A halálbüntetés eltörlését követően ugyanis a magyar büntetőjogi szankciórendszer legsúlyosabb büntetése a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés (továbbiakban: TÉSZ) lett. A szabadságvesztés, mint büntetési nem szankciórendszerünk központi elemét képezi, amelynek szükségességét a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény miniszteri indoklása akként rögzíti, hogy ez a leginkább visszatartó hatású büntetés. Mindemellert rendkívül sokoldalú – hiszen lehetséges differenciálni például végrehajtási fokozatok vagy a szabadságvesztés időtartama szerint – és alkalmas a büntetés céljainak elérésére.¹ A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés kérdését azonban napjainkban széleskörű emberi jogi és alkotmányossági vita övezi: ilyen többek között a Magyarországon 1993. évi XXXI. törvényben kihirdetett Emberi Jogok Európai Egyezménye rendelkezéseibe való ütközésének kérdése. A vita alapját a büntetés embertelen, kegyetlen és megalázó mivolta képezi. Az Egyezmény 3. cikke ugyanis „Kínzás tilalma” cím alatt rögzíti, hogy *„Senkit sem lehet kínzásnak, vagy embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni.”*² Fontos hangsúlyozni azonban, hogy csupán a reménytől való megfosztás, azaz a felülvizsgálat tényleges kizárása jelenti az Egyezmény 3. cikkének megsértését, egyéb esetben tehát az életfogytig tartó szabadságvesztést az Emberi Jogok Európai Bírósága nem minősíti embertelen, megalázó büntetésnek.

A téma aktualitását az adja, hogy akárcsak a halálbüntetés, úgy a TÉSZ is heves társadalmi vita alapját képezi, hiszen a súlyosabb, a társadalom rosszallását kiváltó bűncselekmények hajlamosak a közösség indulatait, érzelmeit felkorbácsolni.³ A témára vonatkozó szakirodalom – kevés kivételtől eltekintve – a kérdést főként emberi jogi aspektusból közelíti meg, ugyanakkor véleményem szerint nem hanyagolható el a büntetés-végrehajtási rendszer szerepe sem a téma

---

¹ A 2012. évi C. törvény miniszteri indoklása 226-227. o.

² *Hadbázi Dávid*: A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés a bűnmegelőzés szempontjából. Magyar Rendészet 2016/6. sz. 136. o.

³ Tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés emberi jogi megítélése – pro és contra. Magyarország Bíróságai. https://birosag.hu/sites/default/files/2018-08/16_dok.pdf (2023. 11. 01.)

vizsgálatakor. Hazánk börtöneinek telítettsége, a férőhelyek szűk száma ugyanis igencsak megnehezíti a TÉSZ-re ítélt fogva tartását, amely mindenképpen egy hatékony megoldást igénylő probléma. Tanulmányomban tehát a szabadságvesztés történeti előzményeinek bemutatását, valamint a nemzetközi kitekintést követően a TÉSZ büntető-igazságszolgáltatásban betöltött szerepét vizsgálom a hatékonyság tükrében, különös tekintettel a büntetés-végrehajtás intézményrendszerére. Arra a kérdésre keresem a választ, hogy ténylegesen szükség van-e erre a büntetési nemre, továbbá, hogy a különböző büntetés-végrehajtási intézmények milyen kihívások elé néznek a szabadulás reményétől megfosztott rabok társadalomtól való elszeparálása során.

II. Történeti kitekintés

A történeti előzmények vizsgálatánál érdemes visszanyúlni az ókori Rómáig,⁴ ahol szabadságelvonással járó büntetésre Ulpianus tesz utalást az alábbiak szerint: „*Solent praesides in carcere continendos damnare aut ut in vinculis contineantur: sed id eos facere non oportet. Nam huiusmodi poenae interdictae sunt: carcer enim ad continendos homines, non ad puniendos haberi debet.*”⁵

A forrásszövegből megtudhatjuk, hogy a börtönök – ahová a provinciák helytartóinak ítélete alapján kerültek a fogvatartottak – nem büntetésre szolgáltak, hanem fogva tartásra, éppen ezért a börtönbüntetés tilos volt. Általánosságban elmondható tehát, hogy Rómában a börtönök⁶ szerepe annyi volt, hogy a büntetőeljárás alá vont személyt a büntetés végrehajtásáig őrizték.⁷ Ugyanakkor a korszakban ismertek más, nem a mai, hagyományos értelemben vett szabadságelvonással járó büntetést is, a bányamunkára ítélest, amely elsősorban a rabszolgákat sújtotta, és életfogytig tartott. Habár a rabszolgák esetén – akik jogállásukból adódóan nem voltak szabadok – a szabadságelvonás nem értelmezhető, idővel a büntető rabszolgáság már kiszabható büntetéssé vált.

Az ókori államok többségében a rendes büntetés („*poena ordinaria*”) a halálbüntetés volt, és a modern büntetés-végrehajtási intézményekre emlékeztető szabadságelvonások a középkorban jelentek meg. Ilyen volt például az ún. kolostorfogság, amely határozott ideig tartott és elsősorban az előkelőket sújtotta. Az életfogytig tartó szabadságvesztésről az európai jogtörténetben már a Constitutio Criminalis Bambergensis is rendelkezett, amely egyébként a szabadságmegvonás számos fajtáját tartalmazta.⁸ A magyar jogtörténetben ugyanezen büntetési nem „örökös fogság” néven Luxemburgi Zsigmondnál jelenik meg, eleinte azzal szemben, akiről kiderül, hogy „*esküje*

⁴ A római büntetőjog magyar nyelvű irodalmából ld. még: Zlinszky János: Római büntetőjog. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest 1997; az újabb hazai szakirodalomból ld. Jusztinger János: A büntetőjog-dogmatika és a római jogtudomány Zlinszky János kutatásainak tükrében. Iustum Aequum Salutare 2016/1. sz. 35-48. o.

⁵ Ulpianus D. 48,19,8,9.

⁶ A forrásokban *carcer* megnevezéssel jelölték.

⁷ Molnár Imre: A császárkori Róma büntetési rendszere. In: Ius criminale Romanum. Tanulmányok a római jog köréből (szerk. Pozsonyi Norbert). Pólay Elemér Alapítvány, Szeged 2013. 376. o.

⁸ Mezey Barna: A hosszú tartamú szabadság-büntetés a jogtörténetben. Börtönügyi szemle 2005/2. sz. 2-3.o.

ellenére hamisan járt el, vagy hamis jelentést tett”⁹ A szabadságmegvonás sajátos fajtája volt a befalazás, amely a halálbüntetést volt hivatott helyettesíteni, lényege pedig abban állt, hogy a szabadságvesztésre ítélt delikvenst saját vagy rokona házában befalazták.¹⁰

A felvilágosult abszolutista büntetőpolitika, illetve az emberi jogok középpontba kerülése alapjaiban változtatta meg a büntetőjogi szankciórendszert.¹¹ A kor jogtudósai ugyanis vitatni kezdték a kínzás, a testcsonkító büntetések, továbbá a halálbüntetés létjogosultságát. A korabeli büntetőjogi kódexek is ezt a szemléletet tükrözték. Így például a Mária Terézia nevéhez fűződő Constitutio Criminalis Theresiana (1768) büntetési rendszerét ugyan még a különböző testi büntetések és a halálbüntetés uralták, a kódex elsőként nyitott utat a szabadságvesztés büntetés előtt az annak végrehajtására szolgáló intézmények meghatározásával.¹² Jellemzően a polgári átalakulást követően – amikor a szabadság az egyik legnagyobb értékévé vált – lett primátusa a határozott, illetve az életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetésnek. Ugyanakkor ez utóbbi általában a halálbüntetést váltotta fel, azokban az esetekben, amikor az elítélt kegyelmet kapott.¹³ A korszak magyar jogtudósai ebben a szemléletben alkották meg az 1843. évi törvényjavaslatot, amely korának fejlett büntetőjogi nézetéről tesz tanúbizonyosságot akként, hogy eltörölte volna a halálbüntetést, valamint a testi fenyítéssel járó büntetéseket is, és a szabadságvesztést helyezte volna a szankciórendszer középpontjába. A javaslat azonban korszerű megoldásai ellenére nem került bevezetésre.¹⁴ Az első magyar büntető törvénykönyv az 1878. évi V. tc. (Csemegi-kódex), amely Csemegi Károly nevéhez köthető, és legfőbb érdeként felszámolta a jogbizonytalanságot, elvetve a nem kodifikált, szokásjogon alapuló rendelkezéseket. A kódex visszaszorította a halálbüntetés alkalmazhatósági körét azzal, hogy a törvény rendelkezései alapján azt csak kivételes esetben lehetett kiszabni. Rendes büntetéssé a szabadságvesztést tette, amelynek öt nemét különböztette meg: fegyház, államfogház, börtön, fogház, elzárás.¹⁵ Ismerte az életfogytig tartó szabadságvesztést is, amelyre az 1878. évi V. tc. 22. § utal akként, hogy „*A fegyház, vagy életfogytig tart, vagy határozott időtartamu.*” Az ilyen büntetésre ítélték nem voltak azonban megfosztva a szabadulás reményétől, hiszen a kódex lehetővé tette a feltételes szabadságra bocsátást, ha legalább 15 évet letöltöttek büntetésükből.¹⁶ A Csemegi-kódex módosítására több alkalommal is sor került a XX.

⁹ 1435. évi 8. tc.

¹⁰ Mezey: i.m. 5. o.

¹¹ Haraszti Margit Katalin: A kínzás és az embertelen vagy megalázó bánásmód és büntetések tilalma az ENSZ és az Európai Tanács legfontosabb dokumentumaiban, valamint az állampolgári jogok országgyűlési biztosának tevékenységében. Acta Humana 2008/3. sz. 48. o.

¹² Mezey Barna: Börtönügy a 17-19. században. A börtön európai útja. Gondolat Kiadó, Budapest 2018. 278-283. o.

¹³ Mezey: A hosszú tartamú szabadság-büntetés... 5. o.

¹⁴ Hódosy Annamária: A szabadságvesztésről és annak alternatíváiról. Jogi Fórum. <https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/hodosy-annamaria-a-szabadsagvesztesrol-es-annak-alternativairol-ji-ogi-forum.pdf> (2023. 11. 27.)

¹⁵ Tóth Mihály: Az új Btk. bölcsőjénél. Magyar Jog 2013/9. sz. 525. o.

¹⁶ A magyar büntetőtörvényről a büntettekről és vétségekről szóló 1878. évi V. törvénycikk 48. §

század folyamán, ám ezek a változtatások nem tartalmaztak rendelkezést a szabadságvesztésre vonatkozóan. Ilyen módosítás volt 1908-ban az 1908. évi XXXVI. törvénycikk (ismertebb nevén az I. büntetőnovella), majd időben ezt követte 1913-ban az 1913. évi XXI. törvénycikk a közveszélyes munkakerülőkről, amelynek nívuma pedig az volt, hogy rendelkezett az előbbi elkövetők számára létesített dologházakról.¹⁷ Az 1950. évi II. törvény a Büntető Törvénykönyv Általános Részéről (továbbiakban: Btá.) a főbüntetések között szabályozta a halálbüntetést és a szabadságvesztést. A szabadságvesztés büntetést „börtön” néven említette és életfogytig vagy határozott ideig (30 naptól akár 15 évig) tartott.¹⁸ A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről szóló 1961. évi V. törvény – tekintettel arra, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztés ellentétes a büntetés nevelés céljával – nem ismerte ezt a büntetési nemet. Legközelebb az 1971. évi 28. törvényerejű rendelet szabályozta a következők szerint: „A Btk. Különös Részének azokban a rendelkezéseiben, amelyek a halálbüntetés mellett vagylagos büntetésként határozzák meg a szabadságvesztést, a tíz évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés mellé további vagylagos büntetésként kerül az életfogytig tartó szabadságvesztés.”¹⁹

Az 1978. évi IV. törvény (továbbiakban: régi Btk.) a halálbüntetés utáni második legsúlyosabb büntetésként nevesítette az életfogytig tartó szabadságvesztést, amelynek végrehajtási fokozatát is meghatározta (fegyház). A törvény 47. § (4) bekezdése rendelkezett az életfogytig tartó szabadságvesztésből történő feltételes szabadságra bocsátásról akként, hogy a szabadulás legkorábbi időpontját 20 évben határozta meg. A törvény hozzáteszi, hogy a szabadulás lehetősége nem csupán törvényben meghatározott időtartam letöltésétől függ, hanem szubjektív feltételként rögzíti, hogy a bíróság az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítéltet akkor bocsáthatja feltételes szabadságra, ha alaposan feltehető, hogy a büntetés célja további szabadságelvonás nélkül is elérhető.²⁰

Összegezve a fejezetben tárgyaltakat megállapítható, hogy az első magyar büntetőjogi kódex kodifikációja óta a halálbüntetés mellett a szabadságvesztés volt a legsúlyosabb büntetési nem. Tekintettel arra, hogy mind a Csemegi-kódex, mind a régi Btk. csupán szűk körben tette lehetővé a halálbüntetés alkalmazását, a szabadságvesztéssel járó büntetések váltak leginkább elterjedtte, amely tendencia erősödött a halálbüntetés 1990-es eltörlését követően.

III. Szabályozási háttér

¹⁷ Nagy Ferenc: Az új Büntető Törvénykönyv szankciórendszerének egyes kérdései. Acta Universitatis Szegediensis De Attila József Nominatae Acta Juridica Et Politica 1980/1. sz. 3-4. o.

¹⁸ A büntetőtörvénykönyv általános részéről szóló 1950. évi II. törvény 31. §

¹⁹ A Büntető Törvénykönyv módosításáról és kiegészítéséről szóló 1971. évi 28. törvényerejű rendelet 91. § (2) bekezdés

²⁰ A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 47. § (4) bekezdés

Az Európa Tanács – hivatkozva arra, hogy a halálbüntetésnek nincs helye a demokratikus társadalmakban – 1983 áprilisában elfogadta az Emberi Jogok Európai Egyezményéhez fűzött hatodik kiegészítő jegyzőkönyvet a halálbüntetés eltörléséről, és rögzítette a 3. cikkben, hogy a rendelkezésektől nem lehet eltérni. Ezt követte 2002-ben a tizenharmadik jegyzőkönyv a halálbüntetés eltörléséről minden körülmények között.²¹ Magyarországon a halálbüntetés eltörlésére 1990-ben került sor,²² ezt követően az életfogytig tartó szabadságvesztés vált a súlyosabb büntetéssé hazánk büntetőjogi szankciórendszerében.

A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésről, azaz a feltételes szabadságra bocsátás kizárásáról először a büntető jogszabályok módosításáról szóló 1993. évi XVII. törvény 6. § (4) bekezdése rendelkezett akként, hogy előírta, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélet nem lehet feltételes szabadságra bocsátani abban az esetben, ha ismételten életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélik. Az akkori szabályozás szerint ez volt az egyetlen olyan eset, amikor a feltételes szabadulás lehetősége kizárt.²³ Az intézmény tényleges bevezetésére az 1998. évi LXXXVII. törvénnyel került sor.

A szabályozás következő állomásaként Magyarország Alaptörvényébe is beépült a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre vonatkozó rendelkezés, hiszen az Alaptörvény kimondja, hogy „Mindenkinek joga van a szabadsághoz és a személyi biztonságához. Senkit nem lehet szabadságától másként, mint törvényben meghatározott okokból és törvényben meghatározott eljárás alapján megfosztani. Tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés csak szándékos, erőszakos bűncselekmény elkövetése miatt szabható ki.”²⁴ Az új büntetőjogi kódex, azaz a ma is hatályos 2012. évi C. törvény ismeri és alkalmazza is szankciórendszerünk súlyosabb büntetését. A törvény 42. §-a szerint életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása esetén a bíróságnak ítéletében lehetősége van meghatározni a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját, vagy pedig – amennyiben a bíróság nem él ezzel a lehetőséggel – a feltételes szabadulás lehetőségét kizárhatja. A kódex 44. § (1) bekezdése határozza meg a bűncselekmények azon körét, amelyek elkövetése esetén – ha életfogytig tartó szabadságvesztést szab ki – a bíróságnak lehetősége van kizárni a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét. A (2) bekezdés életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása esetén kötelező jelleggel írja elő a feltételes szabadulás lehetőségének kizárását. Abban az esetben, hogyha a bíróság a szabadulás lehetőségét nem zárta ki, a szabadulás legalább 25 év (legkésőbbi időpontját a kódex 40 évben határozza meg) letöltése után valósulhat meg.²⁵ Látható tehát, hogy az életfogytig tartó

²¹ Emberi Jogok Európai Egyezménye. https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_hun (2023. 11. 05.)

²² 23/1990. (X. 31.) Alkotmánybírósági (AB) határozat

²³ Tóth Mihály: A büntetőjogi jogkövetkezmények tana. In: Büntetőjog Általános része (szerk.: Békés Imre). HVG - ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest 2002. 250-251. o.

²⁴ Magyarország Alaptörvénye IV. cikk (1) és (2) bekezdés

²⁵ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. Törvény (továbbiakban: Btk.) 43.§ (1) bekezdés

szabadságvesztés a határozott ideig tartó szabadságvesztés mellett vagylagos szankcióként szerepel, tehát még a legsúlyosabb bűncselekmények elkövetése esetén is a bíróságnak lehetősége van – az adott eset körülményeit mérlegelve – eldönteni, hogy az elkövetett bűncselekménnyel az életfogytig tartó szabadságvesztés, vagy adott esetben a határozott ideig tartó szabadságvesztés-büntetés áll-e arányban. Amennyiben a bíróság jogerős határozatában az előbbi mellett dönt, lehetősége van eldönteni, hogy kizárja-e a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét.²⁶ Mindazonáltal a tárgyalt jogintézmény kapcsán megemlítenő, hogy megléte és jogi jellege igencsak vitatott.

Ahogy arra a bevezető részben is utaltam, a vita alapját a büntetés embertelen, kegyetlen és megalázó mivolta képezi. A szankció ugyanis sérti az embertelen, kegyetlen és megalázó büntetés tilalmát, amelyet a Magyarország által is elfogadott és törvényben kihirdetett Emberi Jogok Európai Egyezménye is tartalmaz. Az Egyezmény 3. cikkének megsértése miatt marasztalta²⁷ hazánkat a strasbourgi székhelyű Emberi Jogok Európai Bírósága a Magyar László kontra Magyarország ügyben. Magyar Lászlót a Debreceni Ítéltábla a Bf.II.292/2009/56. számú ítéletében bűnösnek mondta ki társtettesként, nyereségvágyból és több emberen elkövetett emberölés bünteték kísérletében, 21 rendbeli rablás büntetékében, és 37 rendbeli más bűncselekményben, ezért – mint többszörös visszaesőt – az eljáró bíróság életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélte azzal, hogy feltételes szabadságra nem bocsátható. Védője az Emberi Jogok Európai Bíróságához kérelmet nyújtott be a Magyar Köztársaság ellen az Emberi Jogok Európai Egyezménye 3. cikkének megsértésére alapozva, kifejtve azt, hogy sérelmezi a feltételes szabadságra bocsátás lehetősége nélküli életfogytig tartó szabadságvesztést. A strasbourgi bíróság ítéletében kimondta a 3. cikk sérelmét azzal, hogy a TÉSZ magyar szabályozása az embertelen, megalázó és kegyetlen büntetés tilalmába ütközik, továbbá a rendelkezésre álló köztársasági elnöki kegyelem pedig – mivel az elnök mérlegelésen alapuló jogkörén nyugszik – nem teszi lehetővé, hogy az elítélt megismerje, milyen feltételek mellett kerülhet sor esetleges feltételes szabadágra bocsátására. A Kúria végül csupán annyiban változtatott a már jogerősen kiszabott büntetésen, amennyiben azzal a fenti Egyezmény sérelme kiküszöbölhető volt.²⁸ Végezetül a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény és ehhez kapcsolódóan más törvények módosításáról szóló 2014. évi LXXII. törvény beiktatta az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt kötelező kegyelmi eljárását. Ennek megfelelően a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról

²⁶ *Hexam* Leila Melinda: Az elítéltek jogi helyzete. Internetes Jogtudományi Enciklopédia. <https://ijoten.hu/szocikk/az-eliteltek-jogi-helyzete> (2023. 11. 11.)

²⁷ Case of László Magyar v. Hungary (Application no. 73593/10) Judgment, 20 May 2014.

²⁸ Összefoglaló a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt Magyar László felülvizsgálati ügyében Kúria Bfv.II.1812/2014. szám. Kúria. <https://kuria-birosag.hu/hu/sajto/osszefoglalo-tenyleges-eltfogytig-tarto-szabadsagvesztesre-itelt-magyar-laszlo> (2023. 11. 11.)

szóló 2013. évi CCXL. törvény (továbbiakban: Bv.tv.) 46/A. § (1) bekezdése rögzíti, hogy a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéből kizárt elítelt esetén hivatalból kötelező kegyelmi eljárást kell lefolytatni. Erre azonban akkor kerülhet sor, ha a fogvatartott a szabadságvesztéséből 40 évet letöltött.

A fentiek alapján érzékelhető, hogy a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés intézményét széleskörű szakmai vita övezi. Ugyanakkor megállapítható az is az Emberi Jogok Európai Bíróságának az életfogytig tartó szabadságvesztéssel kapcsolatban hozott ítéleteiből, hogy az Egyezmény sérelmét nem maga a szankció jelenti, hanem az, hogyha az adott állam büntető-igazságszolgáltatási rendszere nem biztosítja a felülvizsgálat, szabadságra bocsátás lehetőségét.

IV. Európai kitekintés

Az egyes európai államok attól függően, hogy miként viszonyulnak az életfogytig tartó szabadságvesztéshez, két csoportba oszthatóak. Az első csoportba tartozó államok csak a határozott ideig tartó szabadságvesztést ismerik. Ilyen például Horvátország, Norvégia vagy Portugália büntetőjoga. A második – témánk szempontjából releváns – csoportba azok az európai országok tartoznak, amelyek büntető-igazságszolgáltatási rendszere ismeri a határozott ideig tartó szabadságvesztés mellett az életfogytig tartó szabadságvesztést is. Ez utóbbi előfordulhat tipikusan büntetésként, de akár intézkedésként is. Intézkedésként alkalmazzák például Németországban a biztonsági őrizetet (*Sicherungsverwahrung*), amely védelmet nyújt a veszélyes, visszaesésre hajlamos bűnözőkkel szemben, és lehet akár életfogytig tartó is.²⁹ A német Alkotmánybíróság 2. szenátusa azonban 2011-ben alkotmányellenesnek nyilvánította a biztonsági őrizet rendszerét és felszólította a törvényhozót az újraszabályozásra. Hasonló életfogytig tartó őrizetre láthatunk példát a svájci büntetőjogban is (*Verwahrung*).³⁰ A legtöbb, életfogytig tartó szabadságvesztést alkalmazó európai ország büntetőjoga nem intézkedésként, hanem büntetésként definiálja ezt a szankciót, és lehetőséget biztosít meghatározott idő letöltése után a feltételes szabadságra bocsátásra.³¹ A szabadulás reményének kizárása azonban nem egyedi intézmény a magyar büntetőjogban, hanem ismert például a franciáknál vagy az angoloknál is. Néhány európai állam, így például Ciprus, Hollandia és Svédország³² az életfogytig tartó szabadságvesztésből csupán a kegyelem útján történő szabadulás lehetőségét, továbbá annak kizárását ismeri.³³ Hazánk – akárcsak az előbbieken

²⁹ Strafgesetzbuch 66. §

³⁰ Schweizerisches Strafgesetzbuch 64. cikk

³¹ Ez az időtartam változó: a belga büntetőjogban 10 évben határozzák meg, Olaszországban ez az idő 26 év, míg Magyarországon legalább 20, legfeljebb 40 év.

³² Cipruson az elítéltek csupán a köztársasági elnök kegyelme esetén szabadulhatnak, míg Hollandiában a kegyelemről szóló törvény alapján az uralkodó adhat kegyelmet. Svédországban lehetőség van az életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetés határozotti időre történő átváltására, amelynek maximuma 10 év, visszaeső esetében 18 év.

³³ Nagy Ferenc: Gondolatok az életfogytig tartó szabadságvesztésről. Magyar Jog 2013/5. sz. 493-502. o.

felsorolt államok – büntetésként tekint a szabadságvesztésre függetlenül a szabadságra bocsátás lehetőségétől.

V. Megfosztás a reményhez való jogtól a büntetés-végrehajtás szemszögéből

Ahogy azt a fentiekből is kiderül, a büntetés létjogosultságát, célszerűségét egyes álláspontok vitatják, ugyanakkor a társadalom védelme és a társadalmi érdekek nem hagyhatóak figyelmen kívül. Az emberi közösségeket ugyanis meg kell védeni a súlyos, élet elleni bűncselekmények elkövetőitől. Ennek megfelelő módja lehet az elkövető elzárása, a közösségből való kirekesztése, amely „végtelen” hosszú rács mögé zárás útján valósulhat meg.³⁴ Felmerülhet azonban a kérdés, hogy az életfogytig történő társadalomtól való elszeparálás milyen mértékben jelent visszatartó erőt a bűnelkövetők számára, és hogy a büntetés-végrehajtási rendszernek milyen hatásokkal kell számolnia az ilyen ítéletek végrehajtásakor.

A felmerült kérdést elsőként a büntetés-végrehajtási szisztéma oldaláról szeretném megközelíteni. A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt elhelyezésére kezdetben elsődlegesen a Szegedi Fegyház és Börtön szolgált. Az intézet azonban – tekintettel arra, hogy elérte kapacitásának határát – elhelyezési problémákkal küzd,³⁵ így ma már nem csupán Szegeden őriznek ilyen büntetésre ítélteteket. Hazánkban 2019-ben az éves átlagtelítettség mértéke 112% volt.³⁶ Az elítéltek őrzése speciális felügyeletet igényel tekintettel arra, hogy a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélteteket várhatóan évtizedeken keresztül kell fogva tartani. Az ilyen több évtizedes, extrém hosszú szabadságvesztés-büntetések végrehajtására hozta létre a magyar büntetés-végrehajtási rendszer a Szegedi Fegyház és Börtönben működő hosszuidős speciális rezsimit, a HSR-körletet, amelynek célja, hogy a fogvatartás humánus, emberséges maradjon, és mindezek mellett a biztonsága is megvalósuljon. Ezt támasztja alá az is, hogy a zárkák nappali, valamint háló részre történő felosztása lehetővé teszi, hogy az elítélt saját életvitelének megfelelő környezetet alakíthasson ki. Tekintettel arra, hogy az ilyen hosszú büntetések az elítéltek mentális helyzetére is kihatnak, a fent tárgyalt büntetés-végrehajtási intézet igyekszik a megfelelő szellemi és testi állapot fenntartására irányuló tevékenységekkel foglalkoztatni az elítélteket. Ily módon – amennyiben lehetőség nyílik rá – gondoskodnak az elítéltek foglalkoztatásáról, valamint az olyan szabadidős tevékenységekről, mint a rendszeres sportolás vagy barkácsolás. Kiemelendő az a statisztika is, hogy a TÉSZ-re ítéltet több, mint felét nem látogatják, külvilággal és családjukkal való

³⁴ *Hagymási Kornélia*: Végtelen idő a rácsok mögött – avagy mennyire van ma létjogosultsága Magyarországon a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésnek. *Börtönügyi szemle* 2009/2. sz. 71-72. o.

³⁵ *Kiszeley Pál*: Merre tovább, magyar életfogytiglan? *Börtönügyi szemle* 2013/1. sz. 47. o.

³⁶ A büntetés-végrehajtási intézetek telítettsége azonban nem csak Magyarországon probléma, hanem Európa-szerte is. *Rutkai Kata – Sánta Livia*: *Börtönstatisztikai szemle. A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága (BvOP)*, Budapest 2020. 6. o.

kapcsolatuk fokozatosan szűnik meg, illetve felbomlóban van.³⁷ Ez utóbbi miatt kiemelten fontos mindennapos foglalkoztatásuk, hiszen az ilyen büntetésre ítéltet megfosztották a szabadulás reményétől, amely a kilátástalanság és a tehetetlenség érzését kelti bennük. A pszichésen sérült elítéltek³⁸ – akiknek veszténivalójuk sincs – pedig nem kizárt, hogy agresszív, támadó magatartást tanúsítanak, amire a büntetés-végrehajtási intézeteknek fel kell készülniük. Mindemellett további kihívást jelent a fogvatartottak számára megfelelő életminőség biztosítása,³⁹ hiszen a telítettség miatt ez hatalmas terhet ró a büntetés-végrehajtási rendszerre. Nem titkolt cél a fogvatartottak személyiségének fejlesztése, amely azonban nehézséget jelent olyan elítéltek esetén, akiknél a társadalomtól való elszigeteltség folytán leépülnek a társas készségek és kiég az élet utáni vágy, hiszen vagy sohasem, vagy belátható időn belül nem szabadulhatnak. Mindezek miatt a büntetés-végrehajtási intézmények pedagógiai eszközei is kezdenek kiürülni.⁴⁰ További problémaforrást jelent, hogy az elmúlt évek során az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítéltet száma nagymértékben megnövekedett, amely kategórián belül a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés büntetésre ítéltet száma is folyamatosan emelkedik. Megoldást jelenthet az intézetek telítettségének csökkentése, amely az európai országok nagy részében megoldásra váró problémákat okoz. Erre hazánk telítettség-kiegyenlítő programjával, férőhely bővítési tervekkel kíván választ adni.⁴¹

A büntetés-végrehajtási szervezet célja kétirányú. Egyrészt a társadalmi elvárásoknak megfelelően a közrend, közbiztonság fenntartása, másrészt pedig a fogvatartottak reintegrációjára való felkészülés. Mindezen keretek között, az előbbiek során felsorolt problémák megoldására dolgozta ki a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága (továbbiakban: BvOP) a 2020-2024 között megvalósuló szervezeti stratégiáját. A stratégia egyik kulcsfontosságú eleme a túltelítettségéből fakadó problémák megoldása, illetve egyebek⁴² mellett a fogvatartottak minél szélesebb körű foglalkoztatása. A férőhelyek véges száma miatti problémák megoldására a stratégia az infrastrukturális fejlesztések körébe emelte az újjépítésű intézetek átadását, meglévő intézmények felújítását, továbbá e körben igyekeznek modernizálni az őrzésre hivatott technikai eszközöket is.⁴³ Álláspontom szerint – amennyiben a stratégiában írtak megvalósulnak – a büntetés-végrehajtási

³⁷ Kiszely Pál – Nagy István: Az idő rabságában. A hosszú időre ítéltet büntetés-végrehajtásának helyzete a Szegedi Fegyház és Börtönben. Börtönügyi szemle 2012/3. sz. 7-10. o.

³⁸ Matonics Csaba: A Szegedi Fegyház és Börtön hosszúidős speciális rezsimű (HSR) körletének működési tapasztalatai. Börtönügyi szemle 2009/2. sz. 101. o.

³⁹ Kiszely – Nagy: i. m. 11. o.

⁴⁰ Kiszely – Nagy: i. m. 12. o.

⁴¹ Rutkai – Sánta: i. m. 6. o.

⁴² A stratégia fontos célnak tekinti továbbá a kockázatos események minél előbbi felismerését a jogszabályok teljesülési feltételeinek megteremtése mellett.

⁴³ A büntetés-végrehajtási rendszer stratégiája 2020-2024. Büntetés-végrehajtás. https://bv.gov.hu/sites/default/files/m m m STRATEGIA_dec3_jav_signed_signed_signed_4982157_6_202004_24080446.pdf (2023. 11. 29.)

rendszer képes lehet hatékonyabban kezelni az elítéltek nagy számából eredő problémákat, és a fentebb említett kétirányú célkitűzés is maradéktalanul megvalósulhat.

A másik kérdéskör, amelyet tanulmányomban vizsgálok, az a TÉSZ mint büntetőjogi szankció hatékonysága, visszatartó ereje és hatása a fogvatartottakra. Az Országos Kriminológiai Intézet munkatársai 2011 tavaszán folytattak le egy longitudinális vizsgálatot a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték körében, hogy feltérképezzék a hosszú tartamú fegyházbüntetés hatásait, valamint a lehetséges prevenció eszközöket, továbbá a kutatás célja volt olyan módszerek és beavatkozási lehetőségek megteremtése, amelyek az esetleges agresszív aktusok megelőzéséül szolgálnak. Megállapították, hogy minden elítéltnak vannak olyan természetes igényei, amelyektől való megfosztásuk esetén nem lehet elkerülni a destruktív magatartás megjelenését. Ilyenek az egyéni igényeknek megfelelő elhelyezés, a megfelelő zárkatárs vagy éppen a megélhetés kérdése, hiszen a szegénység veszélyeztető tényezőt jelent. Ez utóbbi kategóriába tartozik még például az instabil kapcsolattartás vagy éppen az egészség elvesztése. A büntetés-végrehajtás kapcsán már szó volt az életfogytiglanra ítélték HSR-körletbe helyezéséről, ahol az őv és a bilincs zárkán kívül kötelező, amely szintén frusztrálóan hat az elítéltekre. A kutatás kimutatta, hogy a különböző foglalkozások (tanulás, munkavégzés) pozitív hatással vannak a fogvatartottakra, hiszen motivációt és elfoglaltságot jelentenek, továbbá a munkavégzéssel kielégíthetik egyéb személyes igényeiket is (például kávé, tisztálkodószerek, cigaretta). Az elítéltek körében két, egymással ellentétes életszemlélet dominál. Az egyik kategóriába azok a fogvatartottak tartoznak, akiknek az igényei lecsökkentek, világszemléletük beszűkült, és beletörődtek sorsukba, a másik oldalon pedig a bizakodó elítéltek állnak, akik igyekeztek önmagukat fejleszteni, folyamatosan újabb és újabb célokat kitűzni.⁴⁴ Véleményem szerint a kutatás eredménye alátámasztja a tanulmányomban korábbiakban szereplő megállapításokat, miszerint a különböző tevékenységek – legyen az munkavégzés, tanulás vagy akár sport – hozzájárulnak az elítélt szellemi és testi egészségének megőrzéséhez, amely elengedhetetlen ahhoz, hogy a konfliktusokat, lázadásokat elkerüljük. Ellenkező esetben ugyanis gyakoriak a destruktív magatartások, amelyek akár agresszív aktusokba is torkollhatnak.

A Bv.tv. szerint a szabadságvesztés végrehajtásának célja nem más, mint az ítéletben meghatározott joghátrány érvényesítése, valamint a végrehajtás alatti reintegrációs tevékenység eredményeként annak elősegítése, hogy az elítélt miután szabadult, a társadalomba sikeresen visszailleszkedjen, és annak jogkövető polgárává váljon. A törvény külön bekezdésben tárgyalja a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségének kizárásával kiszabott életfogytig tartó

---

⁴⁴ Antal Szilvia – Solt Ágnes: A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetésre ítélték longitudinális vizsgálata. Börtönügyi szemle 2013/1. sz. 65-69. o.

szabadságvesztés végrehajtásának célját: társadalom védelme érdekében az ügydöntő határozatban meghatározott joghátrány érvényesítése.⁴⁵ Utóbbi esetén már nem az elkövető társadalomba való visszailleszkedése, reintegrációja van fókuszban, hanem egyetlen célt tartanak szem előtt: a társadalom védelmét, amely az elkövető hosszú ideig tartó elzárásával valósul meg. Mindez a büntetés-végrehajtás számára is eltérő feladatot jelent, ugyanis az ilyen büntetésre ítélt rabokat már nem a társadalomba való visszailleszkedésre, a szabadulás utáni életre kell felkészíteni, hanem a fogvatartás célja maga a fogva tartás. Ha csupán a Btk.-ban foglalt célból indulunk ki,⁴⁶ megállapítható, hogy a büntetés célja az is, hogy mást visszatartson a bűncselekmények elkövetésétől. Ez az elrettentő jelleg pedig igencsak hangsúlyos a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés esetén. Ugyanakkor ki kell emelni azt is, hogy kiszabására olyan rendkívül súlyos bűncselekmények esetén kerül sor, melyeknél az elkövetők többnyire megtervezik és átgondolják cselekményeiket. Ezekben az esetekben az, hogy van egy súlyos büntetés, nem jelent visszatartó erőt az elkövetők számára, főleg, hogy a Btk. vaglyagos lehetőségként említi a határozott idejű szabadságvesztés mellett az életfogytig tartó szabadságvesztést. Mivel a törvény bírói mérlegelésre bízta – főszabály szerint – annak eldöntését, hogy a büntetés a szabadságvesztés mely esete lesz, az elkövető előre nem tudhatja biztosan cselekményének lehetséges szankcióit. Mindezekből következik, hogy a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés a prevenció szempontjából nem hatékony.⁴⁷

Egyetértek a fenti, hatékonysággal kapcsolatos megállapításokkal, tekintettel arra, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték száma jelentősen megnőtt az elmúlt években,⁴⁸ ezen belül pedig a TÉSZ-re ítélték száma is folyamatosan növekszik, ami aggodalomra ad okot, hiszen az ilyen büntetésre ítélték a legsúlyosabb bűncselekményeket követték el. Ebből kifolyólag szükségesnek látom az elkövetők társadalomtól történő hosszú idejű elszeparálását. Ugyanakkor a büntetés-végrehajtási rendszerre rótt teher miatt megfontolandónak tartom egy többlépcsős kritériumrendszerhez igazítani a szabadságra bocsátást, amelyből kiszűrhető lenne, hogy valóban szükség van-e az adott személy esetén a fogvatartásra.

VI. Összegzés

A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés – akárcsak a halálbüntetés – egy nagyon megosztó téma, amely számos vita forrása lehet. A jelenlegi kriminálpolitika legfontosabb célkitűzése a

⁴⁵ A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény 83. § (1) és (2) bekezdés

⁴⁶ Btk. 79. § A büntetés célja a társadalom védelme érdekében annak megelőzése, hogy akár az elkövető, akár más bűncselekményt kövessen el.

⁴⁷ *Hadbázi*: i. m. 133-143. o.

⁴⁸ *Rutkai – Sánta*: i. m. 16. o.

bűnmegelőzés, illetve a bűnözés csökkentése, amelynek eszközei folyamatosan változnak. Ilyenek lehetnek például a szigorúbb törvények,⁴⁹ amelyek esetén – ahogy az előzőekben is láthattuk – kevésbé érvényesül a visszatartó erő. Ez már önmagában felveti a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés létjogosultságának kérdését. Azonban nem szabad elfeledkeznünk arról sem, hogy az ilyen szankcióval büntetett személyek súlyos, a társadalom által mélyen megvetendő cselekményeket követtek el, amelyek esetében az igazságos megtorlásnak érvényesülnie kell. A társadalom rendjének megbontása ugyanis nem maradhat jogkövetkezmények nélkül. A hangsúlyt inkább a büntetés észszerűségére kell helyezni, előfordulhat ugyanis, hogy az elítélt társadalomra veszélyessége megszűnik és alkalmas lesz a társadalomba való visszailleszkedésre (például ha egy betegség következtében lebénul), ez pedig olyan körülmény, amelyet nem lehet előre látni az ítélet meghozatalánál. Ha pedig a társadalomra veszélyesség megszűnik és az elítélt a büntetés minimális idejét kitöltötte, ugyanakkor a büntetése tovább folytatódik, az már nem más, mint bosszú, amelynek egy jogállamban nincs helye.

Összességében megállapítható, hogy nem lehet egyértelműen állást foglalni amellet, hogy szükség van-e a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre a jogrendszerünkben. Egy viszont biztos: bűn és büntetés mindig volt és lesz is. Ahogy e körben Balázs Péter a jogalkotó feladatának látja azt, hogy a bűnözők számára fenntartja-e az életfogytig tartó szabadságvesztést, vagy vállalja-e a kockázatot a bűnözők társadalomba való visszaengedésével,⁵⁰ magam is úgy vélem, hogy a jogalkotóra nagy felelősség hárul e döntés meghozatalában, amelynek nehézségét talán az is adja, hogy a döntés közvetlenül ránk, a társadalom tagjaira is kihat.

---

⁴⁹ Kovács Krisztina: A holnap bűnelkövetői lennének? Börtönügyi Szemle 2014/2. sz. 19. o.

⁵⁰ Balázs Péter: Kegyetlen kegyelem? A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés, avagy egy roskadozó jogintézmény kritikája és jövője. Büntetőjogi Szemle 2018/2. sz. 24-38. o.